

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Шевчук Ю.С.
«22» жовтня 2020 р.

ВИСНОВОК

Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Пономаренко Віти Володимирівни на тему: «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

ВИТЯГ

з протоколу № 5 засідання фахового семінару відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою від 20 жовтня 2020 р.

Присутні: Головуючий на засідання – завідувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою д.ю.н., проф. Костенко О. М.; провідний науковий співробітник відділу д.ю.н., проф. Кваша О.О. (*науковий керівник*); в.о. провідного наукового співробітника відділу, д.ю.н. Турлова Ю.А. (*рецензент*); старший науковий співробітник відділу, к.ю.н. Сірий М.І.; старший науковий співробітник відділу, к.ю.н. Нерсесян А.С.; науковий співробітник відділу, к.ю.н. Кубальський В.Н.; науковий співробітник відділу, к.ю.н. Козлюк Л.Г.; аспіранти: Одинець І.В.; Товстенко В.О.; дисертанти: Чорна О.С.; Пономаренко В.В.; секретар: Завітневич Р.Ю.

Запрошені: заступник директора Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, д.ю.н., проф. Скрипнюк О. В. (*рецензент*); Вчений секретар Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України д.ю.н., професор Пархоменко Н.М.; провідний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України, д.ю.н., проф. Музика А.А.

Порядок денний:

Обговорення дисертації аспірантки відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України Пономаренко В.В. на тему: «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, протокол № 3 від «23» лютого 2017р.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Пономаренко В.В. по дисертації на тему «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Доповідачка ознайомила присутніх із структурою дисертації, обґрунтувала актуальність обраної теми дослідження, виклала її мету і задачі, об'єкт та предмет.

Важливість обраної теми обґрунтовується багатьма факторами. Одним із важливих напрямків діяльності держави, що ґрунтується на положеннях Конституції України, є захист громадського порядку від протиправних посягань, у тому числі і від групового хуліганства. Загалом хуліганство є найбільш поширеним кримінальним правопорушенням проти громадського порядку. Так, згідно з даними судової статистики за період з 2014 до 2019 року судами України розглянуто кримінальних проваджень за ч. 2 ст. 296 КК стосовно 2923 осіб.

Незважаючи на розробленість проблеми характеристики складу хуліганства у науці кримінального права України, окремі питання змісту конститутивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК, залишаються дискусійними або маловивченими, що обумовлює труднощі під час кваліфікації групового хуліганства. Окрім цього, відсутність диференціації кримінальної відповідальності за групове хуліганство залежно від форми співучасті створює проблеми під час кваліфікації хуліганства, яке вчинено групою осіб за попередньою змовою чи організованою групою.

Однак кримінально-правова протидія груповому хуліганству не була предметом окремого наукового дослідження. Спірними є питання кваліфікації хуліганства залежно від форми співучасті; розмежування групового хуліганства з іншими злочинами проти громадського порядку у випадку їх вчинення у співучасті; питання щодо визначення хуліганського мотиву як такого, а у випадках групового вчинення – визначення спільного мотиву; призначення покарання співучасникам групового хуліганства тощо.

Дисертантка охарактеризувала також основні положення, що відображають наукову новизну дослідження і виносяться на захист, висвітлила концептуальні положення дисертаційного дослідження, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, розкрила зміст висновків, у тому числі напрямки та засоби вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність.

Після закінчення доповіді до Пономаренко В.В. учасниками фахового семінару були поставлені такі **запитання**.

Сірий М. І.: Віта Володимирівна, які положення Вашої роботи і справді є новими для вітчизняної кримінально-правової науки?

Відповідь: Насамперед дякую за запитання та хотіла би пояснити наступне. За результатами проведеного дослідження нами сформульовано ряд положень, які віднесені до положень наукової новизни та які в узагальненому вигляді відображають внесок у розроблювану проблематику. Ці положення були структуровані на: (а) ті, що сформульовані вперше, (б) ті, які було удосконалено та (в) ті, що дістали подальшого розвитку. Основними з них вважаю такі:

- визначено систему кримінально-правової протидії хуліганству з урахуванням тлумачення поняття «кримінальне обвинувачення» у сталій практиці ЄСПЛ: відповідальність за адміністративне правопорушення, а саме: дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), що за правовою природою прирівнюється до кримінального правопорушення; відповідальність за кримінальний проступок (ч. 1 ст. 296 КК); відповідальність за злочин (ч.ч. 2–4 ст. 296 КК);
- встановлено, що співучасть виступає засобом диференціації кримінальних правопорушень на види: кримінальний проступок «хуліганство» (ч. 1 ст. 296 КК) за наявності спільного вчинення таких дій незалежно від форми співучасті утворює собою склад злочину (ч. 2 ст. 296 КК);
- визначено, що відсутність диференціації кримінальної відповідальності у ст. 296 КК за формами співучасті нівелює кримінально-правове значення різних за суспільною небезпекою форм співучасті в аспекті відповідальності за групове хуліганство. Це обумовлює, зокрема, невстановлення судами наявності попередньої змови між співучасниками, які вчинили хуліганські дії, рівня організації групи, виду співучасників у групі тощо;
- обґрунтовано, що у разі вчинення групового хуліганства у кожного зі співучасників може бути інший мотив (особисті неприязні стосунки), проте домінуючим є саме хуліганський мотив, який слід визначати як груповий.

Кубальський В.Н.: У своїй дисертаційній роботі Ви пропонуєте виключити ст. 293 «Групове порушення громадського порядку» з огляду на неможливість розмежування з груповим хуліганством. Віта Володимирівна, обґрунтуйте, будь ласка, Вашу позицію.

Відповідь: Дякую за запитання. Відмінність складів злочинів, які передбачені ст.ст. 293 та 296 КК в ознаках об'єктивної сторони відсутня. Хоча за ст. 293 КК – склад злочину матеріальний, за ст. 296 КК з урахуванням результатів нашого дослідження він може бути матеріальний також; за ознаками суб'єкта злочину, зокрема віком, суб'єктом хуліганства можуть бути особи, які досягли 14-річного віку, а групового порушення громадського порядку – 16-річного віку. Той факт, що при групових порушеннях громадського порядку дії вчиняються групою осіб, а при хуліганстві дії можуть вчинятися як одноособово, так і групою осіб, ми не вважаємо відмінними ознаками, оскільки це свідчить про те, що групове порушення громадського порядку складає собою групове хуліганство. Щодо ознак суб'єктивної сторони (ст. 293 КК передбачає як прямий, так і непрямий умисел, а ст. 296 КК – тільки прямий) зазначимо, що судова практика вказує і на наявність непрямого умислу при вчиненні групового хуліганства.

Турлова Ю.А.: Віта Володимирівна, у висновках до розділу 3 Ви зазначаєте, що аналіз судової практики призначення покарання за ст. ч. 2 ст. 296 КК довів: переважно засуджені не відбувають покарання, оскільки винні у таких злочинах особи звільняються від покарання з випробуванням більш ніж у 82% випадках, що не сприяє досягненню мети покарання. Запропоновано доповнити санкцію ч. 2 ст. 296 КК таким видом покарання як громадські роботи Ви вважаєте, що доповнення санкції ч.2 ст.296 КК таким видом покарання, як громадські роботи, буде дієвим щодо засуджених?

Відповідь: Дякую за запитання. Дійсно, в межах підрозділу 3.3. нами було запропоновано доповнити санкцію ч.2 ст.296 КК таким видом покарання як громадські роботи. Зокрема, за даними судової статистики було встановлено, що за останні шість років у середньому 82% засуджених за ч. 2 ст. 296 КК звільняються від відбування покарання, а частка реального відбування покарання складає 18% від кількості засуджених. При цьому покарання, визначене в санкції ч. 2 ст. 296 КК (обмеження волі або позбавлення волі), реально відбуває 12% засуджених, ще 6% призначається покарання, яке не передбачене в санкції статті на підставі застосування положень ст. 69 КК. Аналіз призначення видів покарань, які не передбачені в санкції ч. 2 ст. 296 КК, показує, що суди призначають покарання у виді штрафу або громадських робіт. Зважаючи на надмірне застосування судами положень ст. 75 КК при призначенні покарання за ч. 2 ст. 296 КК, вважаємо доцільним доповнення санкції ч. 2 ст. 296 КК таким видом покарання, як громадські роботи. Тим більше значна кількість хуліганських дій вчинюється неповнолітніми особами та групою таких осіб. Водночас покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі щодо неповнолітніх за ч. 2 ст. 296 КК, на нашу думку, не завжди є виправданим.

Пархоменко Н. М.: У висновках до роботи Вами обґрунтовується позиція щодо обов'язкового врахування судом форми співучасті та розподілу ролей (за наявності) при вирішенні питання про застосування до обвинуваченого у вчиненні групового хуліганства положень статей 47 або 48 КК. Також Ви вказуєте на необґрунтованість застосування ст. 47 КК України до обвинуваченого у груповому хуліганстві за умови виконання таким співучасником функцій організатора (ініціатора) та в подальшому виконавця такого злочину, оскільки такі дії мають підвищений ступінь суспільної небезпеки. Прошу аргументувати наведену Вами позицію. Чи існує відповідна судова практика, яка ілюструє наведений Вами підхід?

Відповідь: Дякую за запитання. Зазначу, що задоволення клопотань осіб, які вчинили групове хуліганство стосовно звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею на поруки, становить значну більшість від розглянутих клопотань такого роду судами в межах кримінальних проваджень за ч. 2 ст. 296 КК України. Разом з тим, існує й інша судова практика, на яку варто звернути увагу в межах нашого дослідження, що показує випадки врахування форми співучасті, фактично вчинене при розгляді питання щодо застосування ст. 47 КК України. Аналіз судової практики показав, що підставою для відмови у звільненні від кримінальної відповідальності з передачею особи на поруки було встановлення таких обставин: співучасник виступав ініціатором вчинення групового хуліганства; співучасник не визнає вчинення хуліганства у співучасті та не вказує особу співучасника, яку в ході досудового розслідування не встановлено тощо. Вважаю, що наявність фактів виконання обвинуваченим ролі організатора, підбурювача до спільного вчинення хуліганства, або ж констатація факту вчинення злочину у співучасті обумовлює врахування підвищеної суспільної небезпеки вчиненого.

Нерсесян А. С.: Віта Володимирівна, предметом Вашого дослідження є групове хуліганство. Разом з цим, в роботі Ви досліджуєте також ознаки дрібного хуліганства та у науковій новизні зазначаєте, що Вами удосконалено положення про доцільність виключення із санкцій статей КУпАП адміністративних стягнень, які полягають в обмеженні волі (адміністративний арешт) з метою чіткого розмежування адміністративних проступків та кримінальних правопорушень. Також Ви пропонуєте виключити зі ст. 173 КУпАП адміністративне стягнення у виді адміністративного арешту. Яким чином такі результати Вашого дослідження вирішують поставлені завдання в роботі?

Відповідь: Дякую за запитання. В ході роботи проаналізовано наявну практику Європейського Суду з прав людини щодо дрібного хуліганства як адміністративного правопорушення та кримінально караного хуліганства. Ми відносимо ст. 173 КУпАП до системи протидії хуліганству, оскільки цей склад адміністративного правопорушення містить вид стягнення, що полягає у

позбавленні волі особи (адміністративний арешт). Згідно практики ЄСПЛ такий вид стягнення свідчить про те, що дане адміністративне правопорушення є кримінальним правопорушенням за тяжкістю санкції. Виходячи з наведеного, запропоновано привести законодавство в цій частині до практики ЄСПЛ шляхом виключення покарання у виді адміністративного арешту з норм КУпАП взагалі, а в цілях предмета дослідження – із ст. 173 КУпАП.

Після відповідей на запитання учасників фахового семінару було озвучено **висновок наукового керівника** доктора юридичних наук, професора, провідного наукового співробітника **О.О. Кваші** щодо оцінки роботи здобувачки у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

Висловлюючи свою позицію щодо наукового рівня дисертації, рівня ефективності виконання здобувачем індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану, Кваша О.О. відзначила таке.

Під час підготовки дисертації та виконання індивідуального плану Пономаренко Віта Володимирівна проявила себе старанним дослідником, відповідальним та дисциплінованим аспірантом. Вона має належні наукові знання, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі права та дослідницько-інноваційної діяльності, оволоділа методологією наукової та педагогічної діяльності, а також провела власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Під час навчання в аспірантурі Пономаренко Віта Володимирівна відвідувала аудиторні заняття і проходила усі форми поточного та підсумкового контролю, передбачені навчальним планом та освітньо-науковою програмою аспірантури Інституту держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України. Освітня складова освітньо-наукової програми аспірантури виконана Пономаренко В.В. в повному об'ємі та складає 43 кредити Європейської кредитно-трансферної системи.

Таким чином Пономаренко В.В. оволоділа глибинними професійними знаннями, науковим і культурним кругозором достатнім для здобуття рівня ступеня доктора філософії, зокрема шляхом засвоєння знань основних концепцій, теоретичних та практичних проблем, історії розвитку галузі науки за спеціальністю 081 «Право».. Набула мовних компетентностей, достатніх для представлення наукових результатів іноземною мовою в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів. Оволоділа універсальними навичками дослідника, зокрема методологією і методами наукового аналізу, усної та письмової презентації результатів дослідження, підготовкою та проведенням навчальних занять та проходження асистентської педагогічної практики.

Виконане Пономаренко В.В. дисертаційне дослідження на тему «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні» за науковою складовою є актуальним дослідженням, що містить в собі нові наукові положення та висновки та відповідає темам науково-дослідної роботи відділу проблем кримінального права, криминології та судоустрою Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України: «Проблеми забезпечення правопорядку засобами кримінальної юстиції (в контексті європейських стандартів)» (III кв. 2014 р. – IV кв. 2016 р., номер державної реєстрації 0114U003872); «Проблеми підвищення ефективності кримінальної юстиції України» (I кв. 2017 р. – IV кв. 2019 р., номер державної реєстрації 0117U002703).

Тема дисертаційного дослідження В.В. Пономаренко є актуальною як для юридичної науки, так і правозастосовної практики. Забезпечення правопорядку в державі, складовою якої є громадський порядок, це одне із основних обов'язків держави, що засновується на конституційних приписах. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечуються вільний і всебічний розвиток її особистості (стаття 23 Конституції України). Одним із найбільш поширених посягань на громадський порядок є хуліганство. Правове забезпечення охорони громадського порядку від хуліганських дій здійснюється в Україні як нормами адміністративного права, так і засобами кримінальної юстиції. Кримінально-правова протидія груповому хуліганству була предметом дослідження науковців як в частині аналізу складу злочину «хуліганство», передбаченого ст.296 КК України, так і комплексних досліджень системи кримінальних правопорушень проти громадського порядку (статті 293-295 КК).

Важливість обраної теми обґрунтовується багатьма факторами, зокрема тим, що після реформування кримінального законодавства основний склад злочину «хуліганство» віднесено до кримінальних проступків, а вчинення хуліганства у співучасті є кваліфікованим складом злочину. У КК України вміщено цілу групу норм, які забезпечують кримінально-правову охорону громадського порядку від різного роду протиправних посягань.

Водночас в науці кримінального права, так і на практиці щодо застосування ст. 296 КК України залишаються спірними питання змісту конститутивних ознак складу кримінального правопорушення «хуліганство». Невирішені на законодавчому та правозастосовному рівні питання впливають на визначення підстав відповідальності співучасників групового хуліганства у різних формах співучасті. Окрім цього, встановлення у ч.2 ст.296 КК України відповідальності за вчинення хуліганства групою осіб без диференціації кримінальної відповідальності за іншими формами співучасті створює

проблеми під час кваліфікації хуліганства, яке вчинено групою осіб за попередньою змовою чи організованою групою.

У дисертації чітко сформульовані завдання дослідження, їх постановка та послідовність дозволили автору розкрити основний зміст теми. Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження визначені у відповідності з встановленими вимогами. Структура дисертації є логічною, відповідає поставленим завданням та складається зі вступу, трьох розділів, одинадцяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Авторці вдалося вирішити поставлені завдання. Наукова робота Пономаренко В.В. підготовлена самостійно, має аналітичний характер. Зауваження наукового керівника автором в процесі підготовки роботи повністю враховані. Основні положення й висновки дисертації були повною мірою висвітлені в опублікованих працях (наукових статтях у фахових виданнях та наукових збірниках), що можуть бути зараховані за темою дисертації, а також апробовані під час виступів на науково-практичних конференціях національного та міжнародного рівнів.

Основні результати дисертації, висновки та пропозиції опубліковані у в п'яти статтях опублікованих у фахових наукових виданнях України та наукових виданнях іншої держави, а також тезах доповідей і повідомлень на конференціях.

У кінцевому підсумку, О.О. Кваша констатувала, що виконана Пономаренко В.В. робота є завершеною науковою працею, у якій отримані нові науково аргументовані результати. Відтак, дисертація В.В. Пономаренко відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством України у сфері вищої освіти, тому рекомендується до захисту, а сама В.В. Пономаренко заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю «081 – Право».

Після цього слово було надано **рецензентам** наукової праці.

Рецензент д.ю.н., професор Скрипнюк О.В. відзначив актуальність теми дослідження. Забезпечення правопорядку в державі, складовою якого є громадський порядок, є одним із головних обов'язків держави, який засновується на конституційних приписах. Згідно із статтею 23 Конституції України кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Актуальність наукового дослідження В.В. Пономаренко підтверджується багатьма факторами, зокрема тим, що після реформування кримінального законодавства простий склад злочину «хуліганство» віднесено до кримінальних

проступків. Сьогодні в науці кримінального права, так і на практиці щодо застосування ст. 296 КК України залишаються спірними питання змісту конститутивних ознак кримінального правопорушення «хуліганство». Також здобувачка висвітлює спірні питання кваліфікації хуліганства залежно від форм співучасті; розмежування групового хуліганства з іншими злочинами проти громадського порядку у випадку їх вчинення у співучасті; проблемні питання щодо визначення хуліганського мотиву, як такого, а у випадках групового вчинення; визначення домінуючого мотиву; призначення справедливого покарання співучасниками групового хуліганства. Варто зауважити, що кримінально-правова протидія груповому хуліганству не була предметом окремого дослідження (с.6).

Належний ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження Пономаренко В. В. ґрунтується на успішному використанні дисертантом методологічного інструментарію юридичної науки. Обґрунтованість і достовірність одержаних результатів базується на використанні системи загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання. Використання законів формальної логіки та таких її методів, як індукція і дедукція, аналіз і синтез, дало змогу визначити шлях дослідження від загального до особливого, і, відповідно, структурно-логічну схему дисертаційної роботи, виявити властивості та ознаки досліджуваного кримінально-правового явища, синтезуючи останні, створити загальне уявлення про його зміст, що відображено у сформульованих поняттях, таких як: «співучасть у вчиненні хуліганства»; «особлива зухвалість», «винятковий цинізм»; «група осіб» тощо (розділи 1, 2).

З-поміж загальнонаукових методів використано системний, який дав змогу визначити місце норм, що встановлюють відповідальність за групове хуліганство та надати їх кримінально-правову характеристику (підрозділ 1.3, розділ 2). За допомогою структурного та функціонального методів досліджено взаємозалежність і взаємодію норм, що встановлюють відповідальність за групове хуліганство та критично проаналізовано їх системні ознаки з точки зору повноти кримінально-правової охорони відповідного порядку суспільних відносин (підрозділ 1.3). Під час написання дисертації використано такі спеціально-наукові методи. Герменевтичний метод дав змогу здійснити тлумачення окремих кримінально-правових понять, зокрема, «хуліганство», «дрібне хуліганство», «звільнення від кримінальної відповідальності» тощо (підрозділи 1.3., 2.2, 3.1., 3.2., 3.3.). Формально-юридичний (догматичний) метод дав змогу визначити та проаналізувати нормативно-правовий зміст злочинів, що полягають в груповому хуліганстві (ч.ч. 2–4 ст. 296 КК України) та практику їх застосування (розділи 2, 3); синергетичний метод застосовувався під час аналізу приводів та підстав криміналізації вищезазначених складів кримінального правопорушення (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Соціологічні методи використано для

узагальнення статистичних даних судової практики, аналізу іншої емпіричної інформації (розділи 1, 3). Під час формулювання пропозицій щодо внесення змін та/або доповнень до норм КК застосовувався метод прогнозування та практика ЄСПЛ.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, які структуровано на одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (335 найменувань) та додатків.

Виходячи зі змісту дисертації, можна зазначити, що дисертанткою опрацьовано широке коло дисертаційних і монографічних робіт із зазначеного питання як українських, так і іноземних правознавців; проаналізовано норми чинного законодавства України, акти судової практики; використано матеріал енциклопедичних та навчальних джерел; опрацьовано широкий спектр матеріалів, які розміщені на ресурсах офіційних електронних видань. Все це дає можливість зробити висновок, що з теоретичної та практичної точок зору тема дисертаційного дослідження розроблена ґрунтовно.

Наукова новизна одержаних результатів (наукових положень, теоретичних узагальнень, висновків та пропозицій) впливає з актуальності теми дослідження. В цілому ж наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що є одним з перших комплексних досліджень кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні. Положення наукової новизни отриманих результатів автором логічно структуровано на ті, що отримані вперше, ті, що удосконалено, і ті, що дістали подальшого розвитку. Найбільш важливе значення з теоретичної та практичної точок зору мають положення наукової новизни:

1) констатовано, що відсутність диференціації кримінальної відповідальності у ст. 296 КК України за формами співучасті нівелює кримінально-правове значення різних за суспільною небезпекою форм співучасті в аспекті відповідальності за групове хуліганство. Це обумовлює, зокрема, невстановлення судами наявності попередньої змови між співучасниками, які вчинили хуліганські дії, рівня організації групи, виду співучасників у групі тощо

2) обґрунтовано, що у разі вчинення групового хуліганства у кожного зі співучасників може бути інший мотив (особисті неприязні стосунки), проте домінуючим є саме хуліганський мотив, який слід визначати як груповий;

3) положення про доцільність виключення із санкцій статей КУпАП адміністративних стягнень, які полягають в обмеженні волі (адміністративний арешт) з метою чіткого розмежування адміністративних проступків та кримінальних правопорушень. Запропоновано виключити зі ст. 173 КУпАП адміністративне стягнення у виді адміністративного арешту;

4) набула подальшого розвитку наукова позиція про недосконале

конструювання диспозиції ч. 1 ст. 296 КК, де об'єктивна сторона хуліганства викладена без дотримання принципу правової визначеності. Терміни «особлива зухвалість» та «винятковий цинізм», використані законодавцем як ознаки кримінального правопорушення «хуліганство», повинні знайти легальне визначення у термінологічному розділі КК;

5) наукова позиція щодо виключення ст. 293 КК «Групове порушення громадського порядку» з огляду на неможливість розмежування з груповим хуліганством.

Зміст положень, що віднесені автором до положень наукової новизни одержаних результатів, свідчить про авторський підхід до вивчення проблематики кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні.

Авторкою у вступі дисертаційного дослідження обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, мета і основні завдання дослідження, характеризується методологічна і науково-теоретична основа роботи, наукова новизна отриманих результатів, теоретичне і практичне значення результатів дослідження, виокремлюються положення щодо їх апробації тощо.

Розділі 1 «Теоретико-правові засади кримінально-правової протидії хуліганства в Україні». Авторка у розділі 1 (підрозділ 1.2.) дослідила історичну генезу кримінально-правової протидії хуліганства в Україні та вдосконалила наявні у науці кримінального права періодизації становлення відповідальності: новим етапом – з 01 липня 2020 року хуліганство є кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності. Заслугове на увагу ґрунтовно проведене авторкою порівняльно-правове дослідження відповідальності за групове хуліганство. До фокусу уваги потрапив досвід законодавства ЄС та окремих держав пострадянського простору. За результатами аналізу відповідних законодавчих положень авторка виявила певні прогалини у вітчизняному кримінальному законодавстві та висловила відповідні пропозиції щодо їх усунення (1.4.).

Розділі 2 «Групове хуліганство як кримінально каране діяння» присвячено опису та проблемним питанням, що стосуються визначення істотних, характерних особливостей та ознак, які характерні для хуліганства, а також для вчинення такого кримінального правопорушення у різних формах співучасті. Позитивно сприймаються положення роботи, в яких висвітлюється проблематика визначення громадського порядку як об'єкту групового хуліганства.

У підрозділі 2.1 «Громадський порядок як об'єкт групового хуліганства» проаналізовані існуючі концепції визначення об'єкта злочину в сучасній доктрині кримінального права. Така увага до характеристики стану дослідження зазначеної проблеми забезпечила формування широкої концептуальної платформи, що складається з класичних положень, які віднайшли в дисертації

своє творче опрацювання і подальший розвиток. Позитивно варто оцінити й проведене здобувачкою дослідження ознак об'єктивної та суб'єктивної сторони групового хуліганства за ч.ч. 2–4 ст. 296 КК України.

Розділ 3 «Проблеми кваліфікації групового хуліганства і практика призначення покарання» складається з чотирьох підрозділів, у яких з'ясовано правила кваліфікації групового хуліганства, розмежувальні ознаки групового хуліганства з суміжними складами злочинів, практика призначення покарання за групове хуліганство. На підставі ґрунтовного опрацювання низки джерел емпіричної інформації зроблено обґрунтовані висновки та узагальнення щодо кількості осіб, засуджених за вчинення злочинів, передбачених у частинах 2-4 статті 296 України у 2014-2019 роках; результат вивчення близько 400 вироків, постанов та ухвал, постановлених судами України у 2010-2020 роках за статтею 296 Кодексу; законопроектна діяльність Верховної Ради України та практика Європейського суду з прав людини.

Обґрунтованим та практично значущим є запропоноване здобувачкою доповнення до ст. 296 КК України шляхом диференціації кримінальної відповідальності за групове хуліганство у таких формах співучасті як «група осіб за попередньою змовою» та «організована група». Це дозволить під час здійснення кримінально-правової кваліфікації групового хуліганства визначати форму співучасті на основі ознак, визначених у ст. 28 КК України. Наголошено, що правильне визначення форми взаємодії співучасників дасть можливість забезпечити належну кваліфікацію дій усіх співучасників групового хуліганства у випадку застосування одним із них зброї або іншого предмета, спеціально пристосованого чи заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень, в залежності від фактичного виконання об'єктивної сторони складу злочину та обізнаності про наявність таких знарядь.

Встановлено недоліки кримінально-правової кваліфікації групового хуліганства, до яких можна віднести: 1) кваліфікація за ч. 1 ст. 296 КК України у випадку вчинення хуліганства кількома особами без врахування фактичної наявності групи осіб (в результаті невизначеності розмежувальних ознак хуліганства як адміністративного проступку і кримінального правопорушення. у ч. 1 ст. 296 КК України та ст. 173 КУпАП); 2) кваліфікація за ч. 2 ст. 296 КК України без врахування фактичної співучасті, що не дає можливості визначити необхідне та достатнє покарання залежно від ступеня організованості дій співучасників; 3) невизначення форм співучасті та ролі співучасників групового хуліганства при кваліфікації спільних дій за ч. 3 або ч. 4 ст. 296 КК України (існує ризик неправильної кваліфікації у тих випадках, коли співучасник при вчиненні у складі групи декількох епізодів хуліганських дій не діє спільно з іншим, який здійснює опір представнику влади або громадськості (ч. 3), або використовує предмети для нанесення тілесних ушкоджень (ч. 4); 4) кваліфікація хуліганських дій співучасників за ст. 173 КУпАП та ч. 2 ст. 296

КК України, а саме – до кваліфікації одних і тих же дій як за нормами КУпАП (без врахування співучасті), так і одночасно за ч.ч 2–4 ст. 296 КК України; 5) кваліфікація за ч.ч. 2–4 ст. 296 КК України за відсутності хуліганського мотиву, наявності фактів самоправних дій, що свідчить про хибне уявлення осіб про наявність права на вчинення певних дій за його відсутності тощо.

У висновках автором за результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі науково-теоретичні положення, які дійсно відображають зміст дисертаційного дослідження, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї, які засновані на дослідженому емпіричному матеріалі.

В додатках відображено список опублікованих дисертантом праць, результати участі в наукових та науково-практичних конференціях, вміщено акти впровадження у навчальну та наукову діяльність.

Відзначу теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження. Викладені в дисертації положення, узагальнення та висновки можна використати у: науково-дослідницькій діяльності – для подальшого вивчення кримінально-правових аспектів протидії груповому хуліганству; у нормотворчій діяльності з метою вдосконалення положень протидіянь чинного законодавства України; у правозастосовній діяльності – під час підготовки змін та доповнень до КК України щодо вдосконалення відповідальності за вчинення хуліганських дій у співучасті; в навчальному процесі – положення й висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані під час викладання навчальних дисциплін з кримінального права, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого права.

Однак, при підготовці дисертанта до захисту дисертації варто звернути увагу на деякі питання, відповіді на які зможуть посилити його наукову позицію.

1. В роботі вживається поняття «адміністративне правопорушення» та наголошено, що адміністративний проступок, передбачений у ст. 173 КУпАП, віднесено до предмету дослідження через тлумачення автором поняття «кримінальне обвинувачення». Водночас предметом дослідження є групове хуліганство, відповідальність за яке, залежно від фактичних обставин, встановлено у ч.ч. 2–4 ст. 296 КК України. Чи впливають проблемні питання відповідальності за ст. 173 КУпАП на кваліфікацію групового хуліганства як злочину?

2. Потребує додаткового обґрунтування пропозиція дисертанта, заснована на розробках інших вчених (О.О. Кваша, О.О. Дудоров та ін.) щодо внесення доповнень до ст. 28 КК, згідно з яким не є співучастю вчинення кримінального правопорушення спільно з неосудною особою або особою, яка не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. І далі : суб'єкт кримінального правопорушення, який вчинив його спільно з такою

особою, підлягає кримінальній відповідальності за відповідними частинами статей Особливої частини КК, що передбачають відповідальність за групове вчинення кримінального правопорушення. Водночас бракує власних аргументів, тим більше аксіомою є положення про те, що співучасть передбачає наявність як мінімум двох осіб, які повинні бути наділені усіма ознаками суб'єкта злочину.

3. Варто звернути автору увагу на можливі способи врахування практики Європейського суду з прав людини в процесі кримінально-правової кваліфікації хуліганства, вчиненого у співучасті, зокрема наведених у роботі рішень ЄСПЛ у справах «Швидка проти України» (рішення від 30 жовтня 2014 року), «Сінькова проти України» (рішення від 27 лютого 2018 року); «Ігор Тарасов проти України» (рішення від 16 червня 2016 року). Слід уточнити в роботі як саме ці рішення мають застосовуватись, та яке їх значення під час здійснення кримінально-правової кваліфікації?

Однак, попри зазначені зауваження, слід констатувати, що вони жодним чином не применшують позитивного враження від дисертації. Підтвердженням обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження є наукові публікації автора. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 9 наукових публікаціях, серед них 4 статті у фахових виданнях України, 1 стаття – у фахових виданнях іноземних держав і 4 тез – у збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій. Ці публікації за змістом відповідають темі дисертаційного дослідження, доводять повноту опублікування отриманих результатів та їх достатню кількість. Опубліковані праці автора присвячені різним аспектам досліджуваної проблеми і не дублюють одна одну. Дисертація має високий теоретичний рівень і практичне значення, а її зміст може бути покладено в основу майбутньої монографічної роботи дисертанта.

Вважаю, що дисертаційне дослідження В. В. Пономаренко на тему «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167. Дисертація Пономаренко В. В. «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні» може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент д.ю.н. Турлова Ю.А. наголосила, що хуліганство є одним із найбільш поширених посягань на громадський порядок. Правове забезпечення охорони громадського порядку від хуліганських дій здійснюється в Україні як нормами адміністративного права, так і засобами кримінальної юстиції. Кримінально-правова протидія груповому хуліганству була предметом дослідження науковців як в частині аналізу складу злочину «хуліганство», передбаченого ст. 296 КК, так і комплексних досліджень системи кримінальних правопорушень проти громадського порядку (статті 293 – 295 КК).

Актуальність теми дисертаційної роботи Пономаренко В.В. підтверджується наявними на сьогодні процесами реформування кримінального законодавства, значною поширеністю таких протиправних посягань з огляду на наведені дані судової статистики за останні роки. Крім того, проблеми кваліфікації групового хуліганства неодноразово були предметом розгляду Європейського суду з прав людини.

Усе зазначене вище обумовлює актуальність і своєчасність комплексного дослідження проблем кримінально-правової протидії груповому хуліганству, яке сприятиме вдосконаленню вітчизняного кримінального законодавства.

Відповідно до теми дисертаційної роботи автором грамотно та чітко визначено об'єкт дослідження, в межах якого сформульовано предмет, що відповідає тематиці роботи. Авторка правильно визначила мету та завдання дослідження, обрала відповідну методику його проведення. Слід позитивно відзначити логічну послідовність поставлених автором завдань, що забезпечили повноту та цілісність наукового дослідження, а саме:

- з'ясувати стан дослідження проблем кримінально-правової протидії груповому хуліганству у науці кримінального права України;
- визначити соціальну обумовленість криміналізації суспільно небезпечних діянь, що полягають у вчиненні хуліганства в різних формах співучасті;
- визначити етапи історичного розвитку кримінальної відповідальності за групове хуліганство;
- охарактеризувати складові елементи системи кримінально-правового забезпечення протидії груповому хуліганству;
- виявити засоби регламентації кримінальної відповідальності за групове хуліганство у країнах, що входять до Європейського Союзу, а також держав пострадянського простору;
- охарактеризувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки групового хуліганства з урахуванням кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак, виокремлених у ч.ч. 3–4 ст. 296 КК;
- виявити проблеми під час кримінально-правової кваліфікації групового хуліганства та запропонувати шляхи їх вирішення;
- встановити розмежувальні ознаки групового хуліганства із суміжними

складами злочинів проти громадського порядку;

- охарактеризувати санкції кримінально-правових норм, що встановлюють види та розміри покарань за вчинення групового хуліганства
- узагальнити практику призначення покарання за групове хуліганство.

Саме тому обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані у дисертації, їх достовірність не виключають жодних сумнівів.

Зміст, структура дисертації, коло розглянутих у ній питань та сформульовані результати й пропозиції свідчать про те, що авторка провела глибоке наукове дослідження.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків. Дисертанткою опрацьовано велику кількість джерел (335 найменувань), які стосуються тематики наукового дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що авторкою розроблено низку нових положень, висновків і пропозицій протидії кримінально-правової протидії груповому хуліганству, зокрема:

1) визначено систему кримінально-правової протидії хуліганству з урахуванням тлумачення поняття «кримінальне обвинувачення» у сталій практиці ЄСПЛ: відповідальність за адміністративне правопорушення, а саме: дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), що за правовою природою прирівнюється до кримінального правопорушення; відповідальність за кримінальний проступок (ч. 1 ст. 296 КК); відповідальність за злочин (ч.ч. 2–4 ст. 296 КК);

2) набула подальшого розвитку наукова позиція (О.О. Кваша, О.О. Дудоров та ін.) щодо внесення доповнень до ст. 28 КК, згідно з яким не є співучастю вчинення кримінального правопорушення спільно з неосудною особою або особою, яка не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Суб'єкт кримінального правопорушення, який вчинив його спільно з такою особою, підлягає кримінальній відповідальності за відповідними частинами статей Особливої частини КК, що передбачають відповідальність за групове вчинення кримінального правопорушення;

3) встановлено, що співучасть виступає засобом диференціації кримінальних правопорушень на види: кримінальний проступок «хуліганство» (ч. 1 ст. 296 КК) за наявності спільного вчинення таких дій незалежно від форми співучасті утворює собою склад злочину (ч. 2 ст. 296);

4) набула подальшого розвитку позиція щодо доцільності встановлення громадських робіт як одного з альтернативних видів покарання за вчинення групового хуліганства, в тому числі з метою забезпечення реалізації кримінальної відповідальності за групове хуліганство неповнолітніх;

5) удосконалено положення щодо необхідності кримінально-правової кваліфікації вчинення хуліганства групою осіб за попередньою змовою за наявності розподілу ролей із посиланням на відповідну частину ст. 27 КК України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес у науково-дослідній сфері, у правотворчості, у правозастосовній діяльності та у навчальному процесі.

Так, основні положення та висновки, викладені у дисертації, може бути використано: *науково-дослідній діяльності* – для подальшого вивчення кримінально-правових аспектів протидії груповому хуліганству (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України від 16 вересня 2020 року); *правотворчій діяльності* – під час підготовки змін та доповнень до КК України щодо вдосконалення відповідальності за вчинення хуліганських дій у співучасті; *правозастосовній діяльності* – як рекомендації для вирішення питань кваліфікації злочинів, пов'язаних із вчиненням хуліганських дій у співучасті (акт про впровадження окремих результатів дисертаційного дослідження у діяльність Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05 червня 2020 року № 312/0/158-20); *навчальному процесі* – під час викладання кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого права (акт про впровадження результатів дослідження у навчальний процес Білоцерківського національного аграрного університету). У науковій роботі використано праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі кримінального права та кримінології, а також праці із загальної теорії держави і права, історії держави і права України та зарубіжних країн, адміністративного права, філософії, логіки, лінгвістики. Законодавчим підґрунтям роботи є Конституція України, міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною, Кримінальний, Кримінальний процесуальний та Кримінально-виконавчий кодекси України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, рішення Європейського суду з прав людини та інші закони та підзаконні нормативно-правові акти.

Перелік і зміст розглянутих питань свідчать про новизну дисертаційного дослідження. Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертантці вдалося вирішити поставлені завдання та отримати ряд нових, важливих для науки результатів. Серед найбільш вагомих нових наукових положень, що містяться в роботі, слід виділити такі.

У Розділі 1 «Теоретико-правові засади кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні», зокрема підрозділі 1.1. вдалося суттєво удосконалити методологію дослідження злочинів у сфері групового хуліганства та протидії їй, яка включає як більш усталені, «традиційні» методи наукового пізнання, так і інноваційні, своєчасність яких зумовлена динамічним розвитком суспільних відносин та національної правової системи, сформованої на основі юридичної практики та прогресивного міжнародного досвіду. Це дозволило

розробити детальні пропозиції злочинів даної категорії та системи заходів протидії їм.

Здобувачкою ґрунтовно опрацьовано здобутки попередніх дослідників з означеної проблематики, сформовано ретроспективну панораму передумов і стану наукових інтересів у сфері протидії вказаному різновиду злочинності, надано опис перспектив подальших досліджень.

Розділі 2 «Групове хуліганство як кримінально каране діяння». У підрозділі 2.2. «Об'єктивна сторона групового хуліганства» авторка говорить про те, що неконкретизовані поняття, вміщені у диспозиції ч.1 ст. 296 КК України, повинні знайти легальне визначення у кримінальному законі. Тому ми позитивно сприймаємо пропозицію внести доповнення у вигляді примітки та встановити, що під особливою зухвалістю слід розуміти грубе порушення громадського порядку, яке супроводжувалось, наприклад, насильством із завданням потерпілій особі побоїв або заподіянням тілесних ушкоджень, знущанням над нею, знищенням чи пошкодженням майна, зривом масового заходу, тимчасовим припиненням нормальної діяльності установи, підприємства чи організації, руху громадського транспорту тощо, або таке, яке особа тривалий час уперто не припиняла. Авторка зазначає, що винятковим цинізмом визнаються дії, поєднані з демонстративною зневагою до загальноприйнятих норм моралі, наприклад, проявом безсоромності чи грубої непристойності, знущанням над хворим, дитиною, особою похилого віку або такою, яка перебувала у безпорадному стані.

Важливим є дослідження суб'єктивної сторони групового хуліганства, зокрема, особливості виокремлення групового хуліганського мотиву як домінуючого при вчиненні такого злочину.

Розділ 3 «Проблеми кваліфікації групового хуліганства і практика призначення покарання». Авторкою аргументовано позицію, за якою потребує обов'язкового врахування судом при вирішенні питання про можливість застосування до обвинуваченого у вчиненні групового хуліганства положень статей 47 або 48 КК України форми співучасті та наявності розподілу ролей. Доведено необґрунтованість застосування ст. 47 КК України до обвинуваченого у груповому хуліганстві за умови встановлення виконання таким співучасником функцій організатора (ініціатора) та в подальшому виконавця такого злочину, оскільки вчинювані ними дії мають підвищений ступінь суспільної небезпеки в порівнянні з іншими співучасниками.

Крім того, узагальнення судової практики призначення покарання за ст. ч. 2 ст. 296 КК засвідчує, що переважно засуджені не відбувають покарання, оскільки винні у таких злочинах особи звільняються від покарання з випробуванням більш ніж у 82% випадках, що не сприяє досягненню мети покарання. На основі наведеного автором обґрунтовано запропоновано

доповнити санкцію ч. 2 ст. 296 КК таким видом покарання як громадські роботи.

Вирішуючи проблемні питання розмежування суміжних складів злочинів, авторка пропонує виключити ст. 293 КК, оскільки відмінність складів злочинів, які передбачені ст.ст. 293 та 296 КК відсутня в ознаках об'єктивної сторони; у конструкції складів злочинів, оскільки хоча за ст. 293 КК – склад злочину матеріальний, за ст. 296 КК з урахуванням результатів нашого дослідження він може бути матеріальний також; за ознаками суб'єкта злочину, зокрема віком, суб'єктом хуліганства можуть бути особи, які досягли 14-річного віку, а групового порушення громадського порядку – 16-річного віку. Той факт, що при групових порушеннях громадського порядку дії вчиняються групою осіб, а при хуліганстві дії можуть вчинятися як одноособово, так і групою осіб ми не вважаємо відмінними ознаками, оскільки це навпаки свідчить про те, що групове порушення громадського порядку складає собою групове хуліганство. Щодо ознак суб'єктивної сторони (ст. 293 КК передбачає як прямий, так і непрямої умисел, а ст. 296 КК - тільки прямий, ми уже зазначали, що судова практика вказує і про наявність непрямого умислу при вчиненні групового хуліганства.

Однак, при підготовці дисертанта до захисту дисертації варто звернути увагу на деякі спірні моменти.

1. Потребує додаткового обґрунтування пропозиція авторки доповнити ч. 4 ст. 296 КК України такою особливою кваліфікуючою ознакою як вчинення хуліганства організованою групою. Проте, в роботі не міститься прикладів із судової практики щодо цього, і пропозиція, по суті, ґрунтується на досвіді окремих держав пострадянського простору. Таким чином авторці належить аргументувати свою пропозицію.

3. Авторка узагальнює висновок про те, що використані законодавцем у якості ознак хуліганства терміни «особлива зухвалість» та «винятковий цинізм» повинні знайти легальне визначення у термінологічному розділі КК України. Логічним продовженням такого висновку повинно було бути розробка автором визначень цих понять, однак цього не сталося.

Натомість вказані зауваження мають здебільшого характер побажань щодо подальшого покращення наукової роботи, є дискусійними і загалом такими, що не знижують достатньо високого рівня дисертаційного дослідження В. В. Пономаренко. Тому, на погляд рецензента, є всі підстави констатувати, що дисертація В. В. Пономаренко на тему «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні» є завершеною науковою роботою, виконаною здобувачкою у виді кваліфікаційної наукової роботи на правах рукопису.

Дисертаційне дослідження містить нові наукові положення та науково обґрунтовані результати у галузі кримінального права, що розв'язують важливу

для теорії та практики проблему кримінально-правової протидії груповому хуліганству.

Вважаю, що дисертаційне дослідження Пономаренко В. В. на тему «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні» *відповідає*:

- спеціальності 081 «Право»;
- вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283);
- пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167.

Дисертація Пономаренко В. В. «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні» може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Також в **обговоренні** результатів проведеного Пономаренко В.В. дисертаційного дослідження взяв участь **М.І Сірий**, який акцентував увагу на тому, що актуальність теми дисертаційного дослідження розкрита повністю як у тексті дисертації, так і під час виступу на фаховому семінарі. На думку М.І. Сірого, авторці вдалося комплексно дослідити проблемні питання кваліфікації хуліганства залежно від форми співучасті; розмежування групового хуліганства з іншими злочинами проти громадського порядку у випадку їх вчинення у співучасті; проблемні питання щодо визначення хуліганського мотиву як такого, а у випадках групового вчинення – визначення спільного мотиву; призначення справедливого покарання співучасникам групового хуліганства. Враховуючи вищевикладене дисертація Пономаренко В.В. на тему «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні» відповідає вимогам, які пред'являються до дисертації, та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту на здобуття ступеня доктора філософії.

Кубальський В. Н. акцентував увагу на глибокому змісті авторських визначень і висновків. Відзначив, що дисертаційне дослідження є теоретично та практично значущим. Підкреслив, що у процесі доповіді головних положень дисертаційного дослідження, а також під час відповідей на запитання співробітників відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою, Пономаренко В.В. продемонструвала теоретичні знання, здатність до узагальнень судової практики та доктринальних джерел, на підставі яких була підготовлена дисертаційна робота, вміння формулювати власні висновки.

Нерсесян А. С. зазначив, що автором використано багато прикладів із судової практики останніх років для обґрунтування або ж підтвердження

висновків дослідження. Така увага до практичного застосування кримінального законодавства свідчить про практичну значущість отриманих результатів. Крім того, Пономаренко В.В. сформулювала та належним чином обгрунтувала зміни та доповнення до норм чинного КК України, які сприятимуть як удосконаленню правозастосування у цій сфері, так і забезпечать однозначне застосування його положень. Особливої уваги заслуговує також аналіз ст. 173 КУпАП у взаємозв'язку із ст. 296 КК України, оскільки окреслення відповідної проблеми щодо розмежування ознак дрібного хуліганства та кримінально-караного та запропоновані шляхи її вирішення нададуть можливість досягти вимог правової визначеності законодавства України про кримінальну відповідальність в цій частині.

Головуючий на засідання, завідувач відділу **Костенко О. М.** звернув увагу на комплексний характер проведеного дослідження, вмиле використання емпіричних джерел, оскільки авторка формулює висновки на підставі наукових позицій, сформованих у науці кримінального права, правових позицій вищих судових органів, з урахуванням практики Європейського Суду з прав людини як джерела права в системі законодавства України, відзначив значний обсяг опрацьованих джерел, що надало можливість дійти всебічно обгрунтованих висновків з питань, які досліджувалися. Констатовано, що дисертація Пономаренко В.В. на тему «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні» відповідає всім встановленим вимогам.

ВИСНОВОК

**Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Пономаренко Віти Володимирівни на тему: «Кримінально-
правова протидія груповому хуліганству в Україні», поданої на здобуття
ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081
«Право»**

Обгрунтування вибору теми дослідження. Одним із важливих напрямків діяльності держави, що ґрунтується на положеннях Конституції України, є захист громадського порядку від протиправних посягань, у тому числі і від групового хуліганства. Загалом хуліганство є найбільш поширеним кримінальним правопорушенням проти громадського порядку. Так, згідно з даними судової статистики за період з 2014 до 2019 року судами України розглянуто кримінальних проваджень за ч. 2 ст. 296 КК стосовно 2923 осіб.

Правове забезпечення охорони громадського порядку від хуліганських дій здійснюється в Україні як нормами адміністративного, так і кримінального права України. Кримінально-правова протидія груповому хуліганству була

предметом досліджень науковців як в частині аналізу складу злочину, передбаченого ст. 296 «Хуліганство» Кримінального кодексу України, так і комплексних досліджень системи кримінальних правопорушень проти громадського порядку (статті 293–295 КК). Важливість обраної теми обґрунтовується багатьма факторами, зокрема тим, що у зв'язку з запровадженням в Україні інституту кримінальних проступків основний склад хуліганства віднесено до кримінальних проступків, тоді як хуліганство, вчинене у співучасті, належить до злочинів.

Незважаючи на розробленість проблеми характеристики складу хуліганства у науці кримінального права України, окремі питання змісту конститутивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК, залишаються дискусійними або маловивченими, що обумовлює труднощі під час кваліфікації групового хуліганства. Окрім цього, відсутність диференціації кримінальної відповідальності за групове хуліганство залежно від форми співучасті створює проблеми під час кваліфікації хуліганства, яке вчинено групою осіб за попередньою змовою чи організованою групою.

Проблеми забезпечення кримінально-правової протидії хуліганству, в тому числі і проявам групового хуліганства, досліджувалися у працях таких науковців, як О. А. Галемін, І. М. Даньшин, О. А. Івахненко, В. О. Калашнік, О. О. Кваша, М. Й. Коржанський, В. С. Комісаров, О. М. Костенко, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнецова, В. В. Кузнецов, Л. О. Кузнецова, В. А. Ломако, П. С. Матишевський, А. А. Музика, В. В. Налуцишин, М. Л. Наклович, В. О. Навроцький, Р. П. Олійничук, Г. І. Піщенко, Ю. М. Ткачевський, А. П. Тузов, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко та інші.

В Україні за вказаною вище тематикою захищено ряд дисертацій. Зокрема, за авторства Г. І. Піщенка на тему: «Попередження хуліганства (кримінально-правовий і кримінологічний аспекти)» (м. Київ, 1999), В. В. Налуцишина на тему: «Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України)» (м. Київ, 2007), В. О. Калашніка на тему: «Психолого-юридична характеристика хуліганства» (м. Київ, 2009), Л. О. Кузнецова «Кримінальна відповідальність за хуліганство: порівняльно-правове дослідження» (м. Київ, 2011), Л. М. Волкова «Адміністративно-правова протидія дрібному хуліганству» (м. Запоріжжя, 2012), О. А. Івахненко «Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння» (м. Харків, 2015), О. А. Галемін «Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії» (м. Дніпро, 2017) та інші.

Підґрунтям цієї дисертації стали також наукові доробки вчених з проблем співучасті, зокрема таких як П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, Ф. Г. Бурчак,

А. А. Вознюк, Р. Р. Галіакбаров, В.О. Глушков, О.В. Головкін, А.І. Долгова, Г. П. Жаровська, К. П. Задоя, А.Ф. Зелінський., І.О. Зінченко, О. О. Кваша, М. І. Ковальов, А. П. Козлов., Ю. Ю. Лемішко, В. І. Литвиненко, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, А. М. Мельников, П. П. Михайленко, Н. В. Невідома, Р. С. Орловський, В. Д. Пахомова, А. А. Піонтовський, А. В. Савченко, П. Ф. Тельнов, В. В. Ткаченко, О. В. Ус, М. І. Хавронюк, М. Д. Шаргородський, Н. М. Ярмиш та інших.

Однак кримінально-правова протидія груповому хуліганству не була предметом окремого наукового дослідження. Спірними є питання кваліфікації хуліганства залежно від форми співучасті; розмежування групового хуліганства з іншими злочинами проти громадського порядку у випадку їх вчинення у співучасті; питання щодо визначення хуліганського мотиву як такого, а у випадках групового вчинення – визначення спільного мотиву; призначення покарання співучасникам групового хуліганства тощо.

Усе наведене вище обумовлює актуальність і своєчасність комплексного дослідження проблем кримінально-правової протидії груповому хуліганству, яке сприятиме вдосконаленню вітчизняного кримінального законодавства та правозастосовної практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано у межах тем науково-дослідної роботи відділу проблем кримінального права, криминології та судустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: «Проблеми забезпечення правопорядку засобами кримінальної юстиції (в контексті європейських стандартів)» (ІІІ кв. 2014 р. – ІV кв. 2016 р., номер державної реєстрації 0114U003872); «Проблеми підвищення ефективності кримінальної юстиції України» (І кв. 2017 р. – ІV кв. 2019 р., номер державної реєстрації 0117U002703).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретичних основ кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні та формулювання на цій основі пропозицій з удосконалення кримінального законодавства України та практики його застосування. Мета дослідження конкретизується в її *завданнях*:

- з'ясувати стан дослідження проблем кримінально-правової протидії груповому хуліганству у науці кримінального права України;
- визначити соціальну обумовленість криміналізації суспільно небезпечних діянь, що полягають у вчиненні хуліганства в різних формах співучасті;
- визначити етапи історичного розвитку кримінальної відповідальності за групове хуліганство;
- охарактеризувати складові елементи системи кримінально-правового забезпечення протидії груповому хуліганству;

- виявити засоби регламентації кримінальної відповідальності за групове хуліганство у країнах, що входять до Європейського Союзу, а також держав пострадянського простору;

- охарактеризувати об'єктивні та суб'єктивні ознаки групового хуліганства з урахуванням кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак, виокремлених у ч.ч. 3–4 ст. 296 КК;

- виявити проблеми під час кримінально-правової кваліфікації групового хуліганства та запропонувати шляхи їх вирішення;

- встановити розмежувальні ознаки групового хуліганства із суміжними складами злочинів проти громадського порядку;

- охарактеризувати санкції кримінально-правових норм, що встановлюють види та розміри покарань за вчинення групового хуліганства

- узагальнити практику призначення покарання за групове хуліганство.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, порядок яких порушується вчиненням хуліганських дій.

Предметом дослідження є кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети та визначених завдань дослідження. Обґрунтованість і достовірність одержаних результатів базується на використанні системи загальнофілософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання.

Використання законів формальної логіки та таких її методів, як *індукція і дедукція, аналіз і синтез*, дало змогу визначити шлях дослідження від загального до особливого, і, відповідно, структурно-логічну схему дисертаційної роботи, виявити властивості та ознаки досліджуваного кримінально-правового явища, синтезуючи останні, створити загальне уявлення про його зміст, що відображено у сформульованих поняттях, таких як: «співучасть у вчиненні хуліганства»; «особлива зухвалість», «винятковий цинізм»; «група осіб» тощо (розділи 1, 2).

3-поміж загальнонаукових методів використано *системний*, який дав змогу визначити місце норм, що встановлюють відповідальність за групове хуліганство та надати їх кримінально-правову характеристику (підрозділ 1.3, розділ 2). За допомогою *структурного* та *функціонального* методів досліджено взаємозалежність і взаємодію норм, що встановлюють відповідальність за групове хуліганство та критично проаналізовано їх системні ознаки з точки зору повноти кримінально-правової охорони відповідного порядку суспільних відносин (підрозділ 1.3). Під час написання дисертації використано такі спеціально-наукові методи. *Герменевтичний* метод дав змогу здійснити тлумачення окремих кримінально-правових понять, зокрема, «хуліганство», «дрібне хуліганство», «звільнення від кримінальної відповідальності» тощо (підрозділи 1.3., 2.2, 3.1., 3.2., 3.3.). *Формально-юридичний (догматичний)* метод

дав змогу визначити та проаналізувати нормативно-правовий зміст злочинів, що полягають в груповому хуліганстві (ч.ч. 2–4 ст. 296 КК) та практику їх застосування (розділи 2, 3); *синергетичний метод* застосовувався під час аналізу приводів та підстав криміналізації вищезазначених складів кримінального правопорушення (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). *Соціологічні* методи використано для узагальнення статистичних даних судової практики, аналізу іншої емпіричної інформації (розділи 1, 3). Під час формулювання пропозицій щодо внесення змін та/або доповнень до норм КК застосовувався метод прогнозування та практика ЄСПЛ.

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною, Кримінальний, Кримінальний процесуальний та Кримінально-виконавчий кодекси України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, рішення Європейського суду з прав людини та інші закони та підзаконні нормативно-правові акти, тощо.

Емпіричну базу дослідження становлять дані судової статистики щодо кількості осіб, засуджених за вчинення злочинів, передбачених у частинах 2-4 статті 296 КК У 2014-2019 роках; результати вивчення близько 400 вироків, постанов та ухвал, постановлених судами України у 2010–2020 роках за статтею 296 КК; законопроектна діяльність Верховної Ради України та практика ЄСПЛ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним з перших комплексних досліджень кримінально-правової протидії груповому хуліганству в Україні. Дисертантка сформулювала низку нових положень, висновків і пропозицій. До положень, що мають наукову новизну, зокрема, належать такі:

уперше:

1) визначено систему кримінально-правової протидії хуліганству з урахуванням тлумачення поняття «кримінальне обвинувачення» у сталій практиці ЄСПЛ: відповідальність за адміністративне правопорушення, а саме: дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), що за правовою природою прирівнюється до кримінального правопорушення; відповідальність за кримінальний проступок (ч. 1 ст. 296 КК); відповідальність за злочин (ч.ч. 2–4 ст. 296 КК);

2) встановлено, що співучасть виступає засобом диференціації кримінальних правопорушень на види: кримінальний проступок «хуліганство» (ч. 1 ст. 296 КК) за наявності спільного вчинення таких дій незалежно від форми співучасті утворює собою склад злочину (ч. 2 ст. 296 КК);

3) визначено, що відсутність диференціації кримінальної відповідальності у ст. 296 КК за формами співучасті нівелює кримінально-правове значення різних за суспільною небезпекою форм співучасті в аспекті відповідальності за групове хуліганство. Це обумовлює, зокрема, невстановлення судами наявності попередньої змови між співучасниками, які вчинили хуліганські дії, рівня

організації групи, виду співучасників у групі тощо;

4) обґрунтовано, що у разі вчинення групового хуліганства у кожного зі співучасників може бути інший мотив (особисті неприязні стосунки), проте домінуючим є саме хуліганський мотив, який слід визначати як груповий;

удосконалено:

5) положення щодо необхідності кримінально-правової кваліфікації вчинення хуліганства групою осіб за попередньою змовою за наявності розподілу ролей із посиланням на відповідну частину ст. 27 КК;

6) положення про доцільність виключення із санкцій статей КУпАП адміністративних стягнень, які полягають в обмеженні волі (адміністративний арешт) з метою чіткого відмежування адміністративних проступків від кримінальних правопорушень. Запропоновано виключити зі ст. 173 КУпАП адміністративне стягнення у виді адміністративного арешту;

набули подальшого розвитку:

7) наукова позиція про недосконале конструювання диспозиції ч. 1 ст. 296 КК, де об'єктивна сторона хуліганства викладена без дотримання принципу правової визначеності. Терміни «особлива зухвалість» та «винятковий цинізм», використані законодавцем як ознаки кримінального правопорушення «хуліганство», повинні знайти легальне визначення у термінологічному розділі КК;

8) підхід до визначення громадського порядку як видового об'єкту злочинів, передбачених у статтях 293–296 КК, а саме як охоронювана кримінальним законом система суспільних відносин, що забезпечує захист таких її елементів як права і свобода громадян, їх життя і здоров'я, честь та гідність, норм суспільної моралі, власності, нормальної діяльності установ, підприємств, організацій тощо;

9) наукова позиція щодо виключення ст. 293 КК «Групове порушення громадського порядку» з огляду на неможливість розмежування з груповим хуліганством;

10) наукова позиція (О.О. Кваша, О.О. Дудоров та ін.) щодо внесення доповнень до ст. 28 КК, згідно з яким не є співучастю вчинення кримінального правопорушення спільно з неосудною особою або особою, яка не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Суб'єкт кримінального правопорушення, який вчинив його спільно з такою особою, підлягає кримінальній відповідальності за відповідними частинами статей Особливої частини КК, що передбачають відповідальність за групове вчинення кримінального правопорушення;

11) позиція щодо доцільності встановлення громадських робіт як одного з альтернативних видів покарання за вчинення групового хуліганства, в тому числі з метою забезпечення реалізації кримінальної відповідальності за групове хуліганство неповнолітніх.

Особистий внесок здобувача. В опублікованій у співавторстві науковій праці особистим внеском дисертантки є теоретичні розробки щодо необхідності врахування рішень Європейського Суду з прав людини під час кримінально-правової кваліфікації за ч. 2 ст. 296 КК.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні висновки та рекомендації можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого вивчення кримінально-правових аспектів протидії груповому хуліганству (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України від 16 вересня 2020 року);

– *правотворчій діяльності* – під час підготовки змін та доповнень до КК щодо вдосконалення відповідальності за вчинення хуліганських дій у співучасті;

– *правозастосовній діяльності* – як рекомендації для вирішення питань кваліфікації злочинів, пов'язаних із вчиненням хуліганських дій у співучасті (акт впровадження окремих результатів дисертаційного дослідження у діяльність Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05 червня 2020 року № 312/0/158-20);

– *навчальному процесі* – під час викладання кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого права (акт впровадження результатів дослідження у навчальний процес Білоцерківського національного аграрного університету).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації обговорювалися на: Міжвузівській науково-практичній конференції «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 24 берез. 2017 р.); XIV Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 29–30 берез. 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Забезпечення прав і свобод людини в умовах судово-правової трансформації в Україні: II Київський полілог» (м. Київ, 27 груд. 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що включають одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 237 сторінок, з них список використаних джерел (335 найменування) на 35 сторінках, додатки – 7 сторінок.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Пономаренко В. В. Громадський порядок як об'єкт групового хуліганства *Держава і право: Юридичні науки*. Випуск 77. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2017. Випуск. 77. С. 320–332.
 2. Пономаренко В. В. Закономірності становлення та розвитку вітчизняного кримінального законодавства щодо відповідальності за хуліганство. *Держава і право: Юридичні науки*. Випуск 83. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2019. С. 281–291.
 3. Пономаренко В. В. Окремі питання реалізації кримінальної відповідальності за групове хуліганство. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 85–95.
 4. Пономаренко В. В. Окремі проблемні питання кримінально-правової кваліфікації за групове хуліганство. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. Харків : Право. 2019. Випуск 38. С. 259–275.
 5. Ponomarenko Vita. Foreign experience in regulation of criminal liability for hooliganism. *European Reforms Bulletin*. 2020. Luxembourg. 2020. № 3. P. 113-119.
- які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:*
6. Пономаренко В. About the problem of definition the notion "the public order" in criminal-law science in Ukraine. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (Київ, 24 берез. 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 1. С. 240–243.
 7. Пономаренко В. В. Суб'єкт хуліганства: перспективи віку, з якого може настати кримінальна відповідальність. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*. Збірник тез наук. доп. XIV міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Луцьк, 29-30 берез. 2018 р.). С. 151-154.
 8. Пономаренко В. В. Наукові підходи до поняття «криміналізація діяння». *Забезпечення прав і свобод людини в умовах судово-правової трансформації в Україні: II Київський полілог*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф (м. Київ, 27 груд. 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 90–92.
 9. Пономаренко В. В., Кваша О.О. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації за хуліганство в світлі практики Європейського суду з прав людини. *Правове життя сучасної України* : у 2 т. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 157-160.

Характеристика особистості здобувача

Пономаренко Віта Володимирівна народилася 16 жовтня 1992 року у смт. Володарка Київської області. З 2008 р. по 2012 р. навчалася на юридичному

факультеті Богуславського гуманітарного коледжу імені І.С. Нечуя-Левицького за спеціальністю «Правознавство», який закінчила у 2012 році та отримала диплом молодшого спеціаліста. З 2012 р. по 2014 р. навчалася на юридичному факультеті Київського університету права НАН України за спеціальністю «Правознавство», який закінчила у 2014 році та отримала диплом бакалавра. З 2014 р. по 2016 р. навчалася на юридичному факультеті Київського університету права НАН України за спеціальністю «Правознавство», який закінчила у 2016 році та отримала диплом магістра. З 2014 року по 2016 рік працювала в АО «АК «Покон» (м. Київ) на посаді юрисконсульта. З 2019 р. по 2020 р. працювала викладачем Інституту підвищення кваліфікації прокурорів відділу з питань запобігання корупції інституту підвищення кваліфікації прокурорів Національної академії прокуратури України. З 2019 року до цього часу працює помічником адвоката.

Із жовтня 2016 року по теперішній час є аспірантом відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.

Вільно володіє англійською мовою.

Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Текстове подання матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість та доступність їх сприйняття і відповідають стилю науково-дослідної літератури.

За результатами попередньої експертизи дисертаційного дослідження, виконаного Пономаренко В.В., а також вивчення повноти публікації основних результатів дослідження:

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації *Пономаренко Віти Володимирівни* на тему: **«Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні».**

2. Визнати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Пономаренко В.В. є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Вищенаведене свідчить про особистий внесок здобувача у розвиток юридичної науки, зокрема доктрини вітчизняного кримінального права. Подане до захисту дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку

підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167.

3. Рекомендувати дисертацію Пономаренко В.В. на тему: «Кримінально-правова протидія груповому хуліганству в Україні» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування:

За – 10

Проти – немає

Утримались – немає

Головуючий на засіданні:

завідувач відділу

доктор юридичних наук,

професор, академік НАПрН України

О. М. КОСТЕНКО

Рецензенти:

Заступник директора Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

О. В. СКРИПНЮК

В.о. провідного наукового співробітника
відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук

Ю. А. ТУРЛОВА